

ДА ПЫТАННЯ АБ ПЕРЫЯДЫЗАЦЫІ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАГА
НАЦЫЯНАЛЬНАГА РУХУ Ў МІЖВАЕННАЙ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ

А.С. Горны

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы, г. Гродна, Беларусь

TO THE QUESTION OF THE PERIODIZATION OF THE HISTORY
OF THE BELARUSIAN NATIONAL MOVEMENT IN INTERWAR WESTERN BELARUS

A. Gorny

Yanka Kupala State University of Grodno, Grodno, Belarus

Анотацыя. У артыкуле разглядаецца праблема перыядызацыі беларускага нацыянальна-вызваленчы руху ў міжваеннай Польшчы. Робіцца выснова аб адсутнасці ў сучаснай гістарыяграфіі актуальнай перыядызацыі гэтага аспекта. Аўтарам распрацавана ўласная перыядызацыя, якая складаецца з трох фаз.

Ключавыя словы: перыядызацыя, Заходняя Беларусь, міжваенны перыяд, беларускі нацыянальны рух, нацыянальнае пытанне, міжваеннай Польшча.

Annotation. The article analyzes the problem of periodization of the Belarusian national movement in interwar Poland. The author concluded that in modern historiography there is no actual periodization of this aspect. The author developed his own periodization. It consists of three phases.

Keywords: periodization, Western Belarus, interwar period, Belarusian national movement, the national question, interwar Poland.

У беларускай гістарыяграфіі на сённяшні час праблема перыядызацыі гістарычных падзей з’яўляецца актуальнай і злабадзённай з метадалагічнага пункту гледжання. Сучасныя беларускія гісторыкі і выкладчыкі ў сваёй практыцы нярэдка карыстаюцца перыядамі, вылучынымі іх папярэднікамі ў межах яшчэ дарэвалюцыйнай ці савецкай гістарыяграфіі [1, с. 5]. Крытэрыі вызначэння гэтых перыядаў безумоўна, мелі на сабе адбітак пэўных эпох, ідэалагічных сістэм і састарэлых навуковых падыходаў. На сучасным этапе многія аспекты айчыннай гісторыі ў факталагічным плане адлюстраваны дастаткова падрабязна, аднак іх канцэптуальнае асвятленне выклікае пэўныя цяжкасці. Сярод такіх канцэптуальна “бедных” праблем, якія, між іншым, па-ранейшаму не маюць актуальна распрацаванай перыядызацыі, можна назваць гісторыю беларускага нацыянальнага руху ў міжваеннай Заходняй Беларусі.

Істотнай праблемай у вызначэнні перыядызацыі беларускага нацыянальнага руху ў міжваеннай Заходняй Беларусі з’яўляецца пэўны “дуалізм”, які існуе адносна гэтага руху ў гістарыяграфіі. Як савецкія, так і сучасныя беларускія гісторыкі спрабуюць аддзяліць беларускі пракамуністычны рух ад некамуністычных структур (нацыянальна-дэмакратычных і паланафільскіх арганізацый) і падкрэсліць яго асобны, а ў некаторай ступені, і першасны характар [2, с. 28]. У шмат чым, гэтая акалічнасць з’яўляецца спадчынай савецкай гістарыяграфічнай традыцыі, якая не дазваляе разглядаць беларускі нацыянальны рух у міжваеннай Польшчы як цэласную сістэму, што складалася з розных кампанентаў, плыняў і накірункаў. Таму пры вызначэнні навуковай перыядызацыі трэба ўлічваць увесь спектр палітычных і грамадскіх сіл, якія змагаліся за нацыянальнае самавызначэнне заходнебеларускіх земляў і аб’яднанне іх з астатнімі беларускімі тэрыторыямі.

Яшчэ адным важным пытаннем у распрацоўцы перыядызацыі дадзенай праблемы з’яўляецца яе сінхранізацыя з тымі працэсамі, якія адбываліся ў Савецкай Беларусі і

асяродзі беларускай эміграцыі ў міжваенны перыяд. Грамадска-палітычнае жыццё ў БССР і замежных беларускіх асяродках у 1920–1930-я гг. у шмат чым уплывала на растаноўку палітычных сіл у рамках беларускага руху ў Заходняй Беларусі, як у арганізацыйным, так, напрыклад, і ў фінансавым аспекце.

З улікам адсутнасці на сённяшні час актуальнай перыядызацыі беларускага нацыянальна-вызваленчага руху ў міжваеннай Польшчы аўтар гэтага артыкула распрацаваў уласную перыядызацыю, якая заснавана на наступных крытэрыях: 1) унутранае арганізацыйнае развіццё беларускага нацыянальнага руху ў Заходняй Беларусі як агульнай сістэмы, якая складалася з леварадыкальнага, нацыянальна-дэмакратычнага і паланафільскага накірункаў; 2) суіснаванне ў рамках беларускага руху легальных і нелегальных форм барацьбы; 3) палітыка польскіх уладаў у дачыненні да арганізацыйнай дзейнасці структур беларускага руху ў Заходняй Беларусі; 4) актыўнасць ці пасіўнасць лідараў і шэраговых актывістаў беларускага руху, уласнае ўяўленне дзеячаў аб арганізацыйных магчымасцях гэтага руху і перспектывах далейшай барацьбы.

Абапіраючыся на дадзеныя крытэрыі можна вылучыць тры перыяды дзейнасці беларускага нацыянальна-вызваленчага руху ў міжваеннай Польшчы, якія мы назавем фазамі.

1) **1921–1927 гг. – фаза развіцця.** Гэты перыяд, які пачынаецца з даты заключэння Рыжскага мірнага дагавора і юрыдычнага ўваходжання заходнебеларускіх земляў у склад Польшчы, характарызуецца ўсплескам актыўнасці беларускага нацыянальнага руху, пашырэннем яго публічнай прасторы і арганізацыйным афармленнем трох асноўных плыняў: леварадыкальнай, нацыянальна-дэмакратычнай і паланафільскай.

2) **1928–1935 гг. – фаза крызісу.** У 1928 г. у беларускім нацыянальна-вызваленчым руху ў міжваеннай Польшчы пачынаюць праяўляцца крызісныя тэндэнцыі. Яны былі звязаны як з палітыкай польскіх уладаў адносна беларускай меншасці, так і ўнутранымі супярэчнасцямі ў беларускім руху. Асаблівасцю фазы крызісу можна лічыць шэраг расколаў у палітычных і культурна-асветніцкіх арганізацыях, а таксама вострую канкурэнцыю паміж рознымі плынямі беларускага руху. Напрыклад, у парламенцкіх выбарах 1928 г. у Польшчы ўдзельнічала 5 выбарчых беларускіх спісаў, якія канкуравалі паміж сабой [3, с. 72–73].

3) **1936–1939 гг. – фаза арганізацыйнага заняпаду.** З 1936 г. у беларускім руху ў Заходняй Беларусі пачалася фаза арганізацыйнага заняпаду. Яна была выклікана трыма прычынамі: папярэднім арганізацыйным крызісам руху, жорсткай палітыкай польскіх уладаў у адносінах да беларускай меншасці і адсутнасцю знешняй падтрымкі з боку БССР і эміграцыйнага асяроддзя.

Такім чынам, праблема перыядызацыі гісторыі беларускага нацыянальнага руху ў міжваеннай Заходняй Беларусі на сённяшні час патрабуе комплекснага асэнсавання з улікам новых дасягненняў айчыннай і замежнай гістарыяграфіі. Прапанаваная вышэй перыядызацыя, якая падзяляе гісторыю беларускага руху ў Заходняй Беларусі на тры фазы, распрацавана з улікам найбольш істотных крытэрыяў, і ў першую чаргу, унутранага развіцця самага руху як асобнай сістэмы грамадскага жыцця.

Спіс цытуемых крыніц

1. Галубовіч, В. Перыядызацыя як праблема гістарыяграфіі гісторыі Беларусі / В. Галубовіч // Гістарычны альманах. – 2002. – Т. 7. – С. 5–10.
2. Вабішчэвіч, А. З гістарыяграфіі гісторыі Заходняй Беларусі 1920–30-х гадоў: пытанні перыядызацыі нацыянальна-вызвольнага руху / А. Вабішчэвіч // Гістарычны альманах. – 2002. – Т. 7. – С. 27–30.
3. Пашкевіч, А. В. Парламенцкія формы змагання за нацыянальныя і сацыяльныя правы беларускага народа ў міжваеннай Польшчы (1921–1930 гг.) : дыс. ... канд. гіст. навук : 07.00.02 / А. В. Пашкевіч. – Мінск, 2006. – 162 с.